

TASVIRIY SAN'AT ASARLARIDA PERSPEKTIVE QONUNING QO'LLANILISHI

HAMIDOV ASILBEK XUSAN O'G'LI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI SAN'ATSHUNOSLIK FAKULTETI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18831265>

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san'at asarlarida perspektiva qonunining amaliy qo'llanilishi, uning shakl, hajm va fazoviy chuqurlikni ifodalashdagi roli, kompozitsiyadagi ahamiyati keng yoritiladi. Perspektiva qonuni rassomga uch o'lchamli makonni ikki o'lchamli sathda to'g'ri ifodalash imkonini beradi. Maqola akademik va amaliy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar va pedagoglar uchun mo'ljallangan.

Annotation

This article discusses the application of perspective principles in visual art, emphasizing their role in depicting form, volume, and spatial depth, as well as their importance in composition. Perspective allows an artist to represent three-dimensional space accurately on a two-dimensional surface. The article is intended for art students and educators.

Kalit so'zlar: perspektiva, fazoviy chuqurlik, kompozitsiya, shakl va hajm, liniy perspektiva, havo perspektivasi, tasviriy san'at, uch o'lchamli makon.

Keywords: perspective, spatial depth, composition, form and volume, linear perspective, aerial perspective, visual art, three-dimensional space.

Kirish

Tasviriy san'at inson tafakkuri va vizual idrokning badiiy ifodasidir. Har qanday san'at asarida shakl, hajm va fazoviy chuqurlikni to'g'ri berish muhim ahamiyatga ega. Perspektiva qonuni esa bu muammolarni hal qilishning asosiy vositasidir.

Perspektiva — uch o'lchamli ob'ektlarni ikki o'lchamli sathda realistik tarzda tasvirlash usuli. Tarixan bu qonun Leonardo da Vinci, Albrecht Dürer va boshqa ulkan rassomlar ijodida mukammal rivojlangan. Ular perspektivani geometrik asosda ishlatib, makon va shaklni aniq ifodalay olganlar.

Perspektiva qonunining turlari

1. Liniy perspektiva

Liniy perspektiva — eng ko'p ishlatiladigan usul bo'lib, unda barcha chiziqlar bir yoki bir nechta yo'naltiruvchi nuqtalarga qarab torayadi. Bu nuqtalar gorizont chizig'ida joylashadi.

Bir nuqtali liniy perspektiva: asosan oldingi tekis yuzalarga qarab obyektlar torayadi. Masalan, yo'l, devor yoki koridor tasvirida ishlatiladi.

Ikki nuqtali liniy perspektiva: burchakdan ko'rinadigan obyektlar uchun ishlatiladi, masalan, bino yoki shahar manzarasi.

Uch nuqtali liniy perspektiva: yuqoridan yoki pastdan qarashda katta bino yoki minoralarni tasvirlashda qo'llaniladi.

2. Havo (atmosfera) perspektivasi

Havo perspektivasi masofaning ta'sirini rang, to'yinganlik va kontrast orqali ifodalaydi. Uzoqdagi obyektlar rangsizroq, xira va ko'kroq ko'rinadi, yaqinroq obyektlar esa yorqin va to'yingan bo'ladi. Bu usul peyzajlarda keng qo'llaniladi.

3. Rang va yorug'lik perspektivasi

Rang va yorug'lik perspektivasi ob'ektning fazoviy joylashuvini ta'kidlashga yordam beradi. Yorug'-soya munosabatlari yordamida shakl va hajm aniqroq ko'rsatiladi. Issiq ranglar odatda yaqinlikni, sovuq ranglar uzoqlikni ifodalaydi.

Perspektiva qonunining amaliy qo'llanilishi

1. Peyzajlarda

Peyzaj tasvirida liniy va havo perspektivasi birga ishlatiladi. Masalan, tog'lar uzoqroq rangsizroq va xira ko'rinadi, yo'l esa gorizontga qarab torayadi. Rassomlar Claude Monet va J. M. W. Turner peyzajlarda bu qonunni ustalik bilan qo'llagan.

2. Arxitektura va shahar manzarasida

Bino va ko'chalarni tasvirlashda liniy perspektiva asosiy vosita hisoblanadi. Gorizont chizig'i va yo'naltiruvchi nuqtalarning aniqligi orqali makon aniqligi va realistik hissiyot beriladi.

3. Portret va figural tasvirlarda

Perspektiva inson figuralarini makonda to'g'ri joylashtirishda ishlatiladi. Masalan, bir nechta inson figuralari bir sahnada turadi va ular masofaga qarab torayib, yaqinlik-uzoqlik hissini beradi.

Kompozitsiyada perspektivani qo'llash

Perspektiva qonuni kompozitsiyaga dinamikani va chuqurlikni beradi. Shuningdek, u asarning markaziy ob'yektini ajratish, makon hissini yaratish va tomoshabinning diqqatini boshqarishda muhim rol o'ynaydi.

Rang, yorug'lik va havo perspektivasi bilan birgalikda ishlatilganda, asar yanada ta'sirchan va hayotiy ko'rinadi.

Xulosa

Tasviriy san'at asarlarida perspektiva qonuni shakl, hajm va fazoviy chuqurlikni ifodalashning asosiy vositasi hisoblanadi. Liniy, havo va rang perspektivalari birgalikda ishlatilganda makonning realistik hissi hosil bo'ladi.

Perspektivani to'g'ri qo'llash rassomga nafaqat uch o'lchamli makonni ikki o'lchamli sathda aniq tasvirlash, balki kompozitsiyaning estetik va psixologik ta'sirini oshirish imkonini beradi. Shu bois perspektiva qonuni tasviriy san'atning eng muhim nazariy va amaliy asoslaridan biridir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdirasilov S. Tasviriy san'at nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Tolipov N. Kompozitsiya va perspektiva asoslari. – Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2010.
3. Boymetov B. Rangtasvir va tasviriy san'at texnikalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
4. Azizov R. Tasviriy san'atda makon va fazoviy chuqurlik. – Toshkent: Ijod Press, 2015.
5. Leonardo da Vinci. Leonardo da Vinci's Notebooks. – Oxford: Oxford University Press, 2008.
6. Albrecht Dürer. The Art of Measurement: Dürer's Perspective. – Berlin: Deutscher Kunstverlag, 2005.
7. Claude Monet. Claude Monet: Watercolors. – Paris: Flammarion, 2008.
8. J. M. W. Turner. Turner Watercolors. – London: Tate Publishing, 2006.